

Hekim Sorumluluğunun Tıbbi Etikteki Yeri, Hukuk Bakımından Önemi ve Bazı Sonuçlar

THE RESPONSIBILITY OF PHYSICIAN: FROM THE POINT OF VIEW OF MEDICAL ETHICS AND LAW

Prof.Dr.Ayşegül DEMİRHAN EROEMİR*

*Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji ABD, BURSA

ÖZET

Bu çalışmada hekim sorumluluğunun hukuk bakımından önemine değinilmekte ve tıbbi etikteki yeri belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi etik, Hekim sorumluluğu

SUMMARY

In this article, the importance of the responsibility of physician has been pointed out from the point of view of law and this place in medical ethics has been stressed.

Key Words: Medical ethics, The responsibility of physician

Hekimlik faaliyetleri, insan hayatı için büyük önem taşımaktadır. Tıbbın insanı iyileştirebilecek olanaklarına rağmen, bazı durumlarda iyileşmesi imkansız sonuçlar olmaktadır. Nitekim hekimlik ile insan hayatını birbirinden ayıramayız. Bu durum, hukuk ilminin tıp ile ilgilenmesini gerektirmektedir.

Tıp devamlı gelişmekte olan bir bilimler topluluğudur. Bu bakımdan günümüzde kişiler tıbbın bütün yeniliklerinden yararlanma haklarının bulunduğunu ileri sürmektedirler. Böylece hukuki açıdan yeni haklar oluşmaktadır (1). Bu arada insan çeşitli modern bilimlerin bilgisiyle yüklü olan modern bir hekimin karşısında sıradan bir kişi durumuna da düşebilir. Çünkü bu modern hekim, modern makineler, sayılar ve analizlerle çevrili bir kişidir ve bu durum hastadan uzaklaşma konusunu ortaya çıkarabilir. Ayrıca modern usulleri hastasına uygulamak isteyen hekim, büyük tehlikelerle de karşılaşabilir. Nitekim tıp, bugün oldukça ileri bir düzeye ulaşmasına rağmen, birçok tıbbi olayın nedenleri, tedavilerdeki başarılar ve başarısızlıklar açıklanamamaktadırlar. Böylece bu kadar büyük bir gelişim yanında, açıklanamayan bir alan da vardır.

Hekim, tıbbın uygulayıcısıdır. Hastalıkların tanısını koyar, çeşitli tedavi metodları uygular ve cerrahi uygulamalar yapar. Bu uygulamalarda röntgen ışınlarından, biyolojik ve biyokimyasal verilerden ve ilaçlardan yararlanır (2). Hekim, tıbbi tedavilerde alışılan ve alışılmayan metodları uygulayabilir ve bazen deneysel çalışmalar yapabilir. Bütün bu faaliyetleri yaparken hekimin bazı mesleki koşullara uyması gerekir. Hekim, çalışmalarında tıp biliminin kurallarını uygulamalıdır (3).

Hukuk ilmi, hekimi bütün uygulamalarında kendi kanunlarına göre değerlendirir. Hekimin hastasına müdahalede bulunup bulunamayacağı, bunun hangi sınırlar içinde yapılacağı, hastanın rızasının aranması, tıbbi müdahalenin olumsuz sonuçlanması durumunda hekimin sorumlu olup olmaması gibi konular, hukuk bilimini ilgilendiren sorunlardır.

Görüldüğü gibi hekim sorumluluğu kavramı bir hukuk konusudur ve hukukçuların yakından ilgilendikleri bir alandır. Ancak bu kavram, hukukçular için okunan ve öğrenilen mesleki bir sorun, hekimler içinse yaşanan bir konu olmaktadır (4).

HEKİM SORUMLULUĞUNUN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Hekim sorumluluğunu tanımlayabilmek için önce sorumluluk kavramını açıklamak gerekir. Suç işleyen bir kişinin kanunlar karşısındaki durumu sorumluluk kavramı ile açıklanır. Suç ise sorumlu bir kişi tarafından olumlu veya olumsuz bir hareketle meydana getirilen, ceza tehdidi taşıyan bir kanundaki tarife uygun ve hukuka aykırı olan bir fiildir. Hekim Sorumluluğu, hekimin hekimlik pratiği sırasında bilerek veya dikkatsizlikle ve ihmâl yoluyla verdiği zararlardan, hekimlik kurallarına uymamaktan, tanı ve tedavide son ve bilimsel metodları uygulamamaktan ve mesleğindeki acemiliğinden dolayı sorumlu tutulmasıdır (5).

Hekim sorumluluğunda ise tıbbi fiil, yani hekimin davranışı söz konusudur. Tıbbi fiil, tıbbi müdahale olup, bu müdahalenin hastanın yararına olan bir muayene ve tedaviden ibaret olması gerekmektedir. Nitekim tıbbi

müdahalelerin hukuka uygunluğu, kişinin sağlık ve yaşama temeli haklarına dayanır. Kişinin sağlıklı yaşayabilmesinin önemli bir koşulu, tıbbi bakım ve tedavisinin olmasıdır. Böylece belirli bir mesleğin ayrıcalıkları olarak kabul edilmiş haklar ve görevler, esasta kişinin sağlık ve hayat hakkının sonucudur. Bütün tıbbi uygulamaların ve tıp biliminin amacı da kişinin sağlığının korunmasına, ıstıraplarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir (4).

Hekimin tıbbi fiili (tıbbi uygulamaları) dolayısıyla, hekim sorumluluğu konusu ortaya çıkar. Nitekim hekimin tıbbi uygulamalarda sorumluluklardan kurtulması için bazı kurallara uyması gerekmektedir:

1. Tıbbi fiil (tıbbi uygulamalar) de vicdani sorumluluk bulunmalıdır. Bir hekim, tıbbi uygulamalarda sorumluluk da taşımaktadır (6).

2. Hekimin tıbbi uygulamaları, tıbbi kurallara uygun olmalıdır.

3. Hekim, ehliyetsizlik ve ihmal gibi nedenlerden dolayı tıbbi müdahaleden kaçınmamalıdır (7).

4. Hekim, cerrahi uygulamalarda zarar ve ziyana neden olmamalıdır. Bazen bu uygulamaların sonunda ölüm de olabilir.

5. Hekimin tıbbi uygulamalarında hastasına karşı kasıtlı bir hareket bulunmamalıdır. Örneğin hospitalize edilmesi gerekmeyen bir hasta, menfaat amacıyla bir akıl hastanesine yatırılırsa kasıtlı bir durum olur (8).

6. Hekim, hastasına gereksiz uygulamalarda bulunmamalıdır.

7. Hekim, tıbbi uygulama yapmak için hastanın iznini almalıdır. Hasta eğer 18 yaşından küçükse, akıl hastası ise veya hacir altında ise ailenin izni alınır.

Hekim, hasta veya ailesinin rızasını (iznini) almadan mesleğini uygularsa, bazı istisnalar dışında tıbbi fiilin hukuka aykırılığı sonucunu doğurur (9). Burada izin yani rıza alınması, hasta ve hekim yönünden önemlidir. Çünkü bu durum, insan kişiliğine duyulan saygının sonucudur. Ayrıca insan vücudunun dokunulmazlığı, bireyin başlıca imtiyazlarından biri olup, bunun için hastanın rızasını almak gerekir. Ancak tıbbi konularda bilgisi olmayan hasta, yargısını neye dayanarak verir? Bu nedenle hekimden hastalığı hakkında bilgi almalıdır. Hasta böylece rıza konusunda bir karara varır. Bu yüzden rıza konusu hekim açısından da önemlidir. Çünkü hastanın rızaya varması ancak hekimin tıbbi açıklama yapması ile olur. Açıklamaya, hastalığın nedenleri, cinsi, tanıdaki bulgular, uygulanacak tedavi usulü veya operasyonun gerekliliği, özelliği, tedavi veya ameliyatta karşılaşılabilecek riskler ve sonuçlar ile ilgili konular girer. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 14/2 maddesi hastaya gerçeğin nasıl söyleneceğini belirtir. Ancak iyi olmayan akıbeti söylenmez. Aynı ilke Fransız Deontoloji Kanununun 34.maddesinde de vardır. Bundan başka hekim, uygulayacağı ameliyat veya tedavi usulünü bütün ayrıntıları ile açıklamak zorunda değildir. Çünkü hastalığın

ayrıntıları ile açıklanması, hasta üzerinde tedaviyi engelleyici olumsuz psikik etkiler doğurabilir ve bazı teknik hususların hekim olmayan kimselerce anlaşılması güçtür.

Hastalığın açıklanması hastanın kendisine yapılır. Hastanın çocuk, akıl hastası veya hacir altına alınmış olması durumunda, bunlara gene hastalık ve süreci basit olarak açıklanır, sonra veli veya vasilerine durum daha geniş olarak anlatılır (10).

Hastanın rızasının geçerli olabilmesi için de bazı koşullar gereklidir. Bu koşullara göre, hasta, rızada bulunmaya ehil olmalıdır. Ancak hasta, sağlığı ve hayatı için tehlikeli durumlarda müdahaleye razı olmazsa, hekim, hakkın icrası sebebine dayanarak ve Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 2.maddesini de yerine getirmek için hukuka uygun olarak müdahalede bulunur. Yine rızanın geçerli olması için diğer bir koşul, bunun hasta tarafından bildirilmesidir. Ancak bu durumda serbestlik bulunmalı, rızayı bozan sebepler olmamalı, hasta hile ile kandırılmamalı ve zorlayıcı bir hareket yapılmamalıdır. Hasta, rızasını çeşitli şekillerde belirtebilir (11). Herşeyden önce rıza açık olarak verilebilir. Örneğin, hasta, bir operasyona açıkça razı olduğunu her haliyle belli eder. Nitekim hasta, yapılacak operasyona engel olmaz ve sesini çıkarmaz. Ayrıca hukukda mefruz rıza (varsayılmış rıza) vardır ki bu durum: "Mağdur, bu durumu bilseydi mutlaka rızasını verirdi." ilkesine dayanır. Örneğin trafik kazasına uğramış ve bilincini bir süre için kaybetmiş bir kişi üzerinde hekim müdahalede bulunabilir. Bu olayda o sırada orada bulunan herhangi bir kişi dikkate alınır. Yine bu tip rıza, hastanın rızası ile gerçekleştirilen bir cerrahi müdahalede öngörülmemeyen bir semptomun belirlenmesi ile yapılan müdahalelerde de görülür. Eğer operasyon bırakılarak yeni rıza alınmaya geçilirse hastanın durumu ağırlaşır. Örneğin böbrek taşı operasyonunda böbrek tamamen iltihaplanmışsa o böbrek alınır. Burada hekimin hareketi hakkın icrasına dayanır. Nitekim Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 70.maddesine göre: «Üzerinde operasyon yapılacak kişi ifadeye muktedir değilse muvafakat (izin) şart değildir." Rızanın diğer açıklama şekilleri, bunun sözle, yazıyla ve işaretlerle olmasıdır. Yazılı rıza, bazı operasyonlarda yasal olarak gereklidir. Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 70. ve Hastaneler Talimatnamesinin 103.maddelerine göre, büyük cerrahi operasyonlarda yazılı rıza gerekmektedir.

Hastanın, rızasını, tıbbi operasyondan önce veya operasyon sırasında bildirmesi gerekir. Bundan başka, tedavi, tanı ve cerrahi müdahaleler için verilecek rıza, genel bir rıza olmalıdır. Yani bu işlemlerin özellikleri ve biçimleri hakkında ayrı ayrı imza yerine, tedavi veya operasyonun yapılması konusunda genel bir rızaya gerek vardır.

Bilindiği gibi kişi, vücudu üzerinde her türlü tasarrufta bulunamaz. Ancak kişi, vücut bütünlüğü üzerinde tedavi amacı taşıyan uygulamalar için rızasını serbestçe verebilir (4).

8. Hekimin yapacağı uygulamaların kanuna uygun olması gerekir.

9. Hekim, zorunlu durumlarda hastasına müdahale edebilir.

10. Tıbbi uygulamaların, hekim ve hastanın davranışlarını düzenleyen sosyal ve ahlaki kurallara ve geleceklere uygun olması gerekir (5).

HEKİM SORUMLULUĞUNUN HUKUK AÇISINDAN ÖNEMİ VE ÇEŞİTLERİ

Hekim sorumluluğu, yalnız hekimleri değil, tıp mensubu olan diş hekimi, eczacı, hemşire, ebe, sağlık memuru, sağlık mühendisi gibi kişileri de ilgilendirir. Bu bakımdan hekim sorumluluğu hukuk açısından üçe ayrılır: 1) Hekimin İdare Hukuku Yönünden Sorumluluğu, 2) Hekimin Medeni Hukuk Yönünden Sorumluluğu, 3) Hekimin Ceza Hukuku Yönünden Sorumluluğu.

Hekimin (dâire* Hukuku [^]^c^ⁿuncih^[^] Sorumluluğu

Devletin, dolayısıyla idarenin başlıca görevlerinden biri, yurttaşlarının hayatını korumak, yani kamu sağlığını sağlamaktır. Bu da sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ile olur. Nitekim hekimler ve diğer sağlık personeli, idarenin bu amaçla kurduğu hastanelerde, sağlık kurumlarında bu görevi yerine getirirler. Hekim, bu görevleri yerine getirirken kusurlu bir hareket meydana gelmişse sorumluluk söz konusu olur. Nitekim sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde meydana gelen zararlı sonuçlardan hem idare, hem de hekim sorumludur. Bu bakımdan bu sorumluluğu hekim ve idare açısından ikiye ayırarak incelemek gerekir (7):

1. idarenin Sağlık Hizmetlerinden Dolayı Sorumluluğu (Hizmet Kusuru)

Bu sorumluluk, hizmet kusuruna dayanır. Hizmet kusuru, idarenin kamu hizmetlerini halin gereklerine ve ihtiyaçlarına göre en uygun, bu gereksinimleri karşılayacak şekilde devamlı ve düzenli bir tarzda kamuya sunmak, toplumun bu hizmetlerden faydalanmasını sağlamak zorunluluğundan doğan borcu yerine getirmemesi durumunda söz konusu olabilir. Nitekim idarenin sağlık hizmetleri karşısındaki sorumluluğu üçe ayrılır

A. Hastahane Hizmetlerinin Kötü Teşkilatlanması:

Hastahane hizmetlerinin, yani kamu hizmetlerinin, gereksinimlere uygun olarak yürütülmesi gerekir. Nitekim bu yürütmenin devamlı ve düzenli olması ve kamuun bu hizmetlerden gereği gibi yararlanmasını sağlamak idarenin görevidir. Sağlık hizmetlerinin kuruluşun-

dan dolayı sorumluluk için belirgin kusur aranır. Örneğin acil olarak hastaneye yatırılan hastanın uzun süre hiç muayene edilmeden bırakılması ve hastanın ölmesi, muntazaman radyolojik muayeneye gelen hastaya bazı şüpheli semptomların bildirilmemesi gibi durumlardan ileri gelen zararlardan idari sorumluluk olur (12).

B. Hastaya Zarar Veren Bakımla İlgili Uygulamalar

Bu tip kusurlar ise ikiye ayrılır: a) Maddi Bakım Kusuru: Örneğin hastahanedeki bulunması gereken aletler noksan olabilir, b) Tıbbi Bakım Kusuru: Tıbbi personelin hatalı davranışlarından veya bozuk aletlerden doğan zararlar, sorumluluk doğurabilir.

C. Hastalara Zarar Veren Tıbbi Eylemler

Özellikle tedavide ve cerrahi uygulamalarda meydana gelen zararlar, genelde hizmet kusuru olarak ele alınırlar.

2. Sağlık Hizmetlerinde Hekimin Kişisel Sorumluluğu (Kişisel Kusur)

Bu sorumluluk, sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde hekimin meydana getirdiği kişisel kusurlara dayanır. Bu konuda bazı örnekler verilebilir. Örneğin acil olmayan bir vak'ada hekimin, hastanın açık rızasını almadan tehlikeli bir müdahaleye girişmesi, cerrahın, bakımının taleplerine rağmen acil bir vak'aya bakmaması, doğumhanede eterin patlamasından sonra hekim ve ebenin doğum yapmakta olan bir hastayı bırakıp kaçmaları gibi olaylar, hekimin kişisel kusurudur. Burada hekimin cezai ve hukuki sorumluluğu söz konusudur (11).

Hekimin Medeni Hukuk Yönünden Sorumluluğu

Medeni hukukta, bir kişiye zarar verilmiş ise zararı veren kişi tazminat (ödençe) ile cezalandırılır. Yani Medeni Hukuka göre, zarar gören bir kişiye, yani tıp alanında sakat kalan bir hasta veya ailesine karşılıklı anlaşmalar veya mahkeme kararı ile para ödenmesi ile ödençe verilmesi sağlanmış olur. Örneğin hekim, zarar gören hastanın hastane ücretini, ameliyathane ve bakım masraflarını ödemeye mahkum edilir. Bu tip ödençelerden Borçlar Kanunu'nun 41. maddesi söz eder. Bu maddeye göre: "Bir kimseyi ister bile bile, ister ihmal yoluyla hukuka aykırı olarak zarara uğratan kişi, bu zararı karşılamakla yükümlüdür" (5, 13).

Medeni hukukta sorumluluk, suçun değil, zararın olağan sonucu olarak belirir. Bu hukuk dalında, bir kimse karşı tarafa verdiği zarardan sorumlu tutulmakta ve sorumluluğu iki temele dayanmaktadır. 1) Haksız Fiil Sorumluluğu, 2) Sözleşme Sorumluluğu

1. Haksız Fiil Sorumluluğu

Bu sorumluluk, gerek kasden, gerek ihmal sonucu ve gerekse tedbirsizlik ile haksız bir şekilde diğer bir kişiye zarar vermektен doğar.

Ancak Borçlar Kanunu'na göre, haksız fiil nedeni ile bir sorumluluğun olması için bazı durumların bulun-

ması gerekir. Bunlar: 1) Bir zararın doğması. 2) İşlenen fiilin haksız olması. 3) Kusur ve ihmalin bulunması, 4) Zarar ile bu haksız fiil arasında bir sebep ve sonuç ilişkisinin olması gibi durumlardır. Burada özet olarak açıklamak gerekirse, bir hekim, hastasına yaptığı bir kusur nedeniyle zarar vermişse sorumlu bir kişi olur. Kusur, bir görevin ihmali. İhmal ise zararı önlemek için alınması gereken bir önlem almamaktır. Türk Borçlar Kanunu'nun 41.maddesi ihmal ve ihmali neden olduğu sorumluluktan şöyle söz eder: "Bir zararı önlemek için alınması gereken bir önlem bulunup da alınmamış ise sorumluluk vardır." Hekim, görevinde ihmale yer vermemelidir. Nitekim Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nin 2.maddesi görev konusunu şöyle tanımlar. "Tabibin ... başta gelen görevi, insan sağlığına ve kişiliğine özel bir saygı göstermektir" (14, 15).

2. Sözleşme Sorumluluğu

Bu tip sorumluluk, üzerine alınan bir işin hiç veya tamamen yapılmamasından doğan bir sorumluluktur. Nitekim hekimin başladığı bir tedaviyi yasal nedenler dışında yarım bırakmaması ve tedavi sonunda bir ücrete hak kazanması, hekim ile hasta arasında bir sözleşme bulunduğunu gösterir. Hekim ile hasta arasında da 4 tip sözleşme olabilir:

1. İş-Hizmet Sözleşmesi: Borçlar Kanununun 313.maddesi, bu konuda şöyle yazar: "İş Sözleşmesi öyle bir sözleşmedir ki, bununla işçi belirli veya belirsiz bir zamanda bir iş görmeyi ve işveren de ona bir ücret ödemeyi üzerine alır."

Bu tip sözleşme bu kanuna göre, hekimi emir alan, hastayı da emir veren kişi yerine koyduğu için sözleşme sorumluluğunda geçerliliği münakaşalıdır. Çünkü hekim, hastanın emrinde bir kişi değildir.

2. Eser (Yapıt) Sözleşmesi: Borçlar Kanununun 355.maddesi bu konuyu şöyle açıklar. "Yapıt sözleşmesi öyle bir sözleşmedir ki onunla eseri yapacak olan, eseri tamamlayanın ödemeyi taahhüt ettiği bir ücret karşılığında bir yapıt getirmeye borçlanır".

Bu tip sözleşmeler, tıpta, takma diş veya bir yapay göz yapımı vs. gibi durumlarda söz konusudur. Eğer yapıt kusurlu olursa ısmarlayan bunu reddedebilir.

3. Vekalet veya Akit Sözleşmesi: Türk Borçlar Kanununun 366/l. maddesi bu tip sözleşme için şöyle yazar: "Bu tip sözleşmede vekil, sözleşme oereğince kendisine yüklenen işin görülmesini veya üzerine aldığı işin yerine getirilmesini borçlanır" Bu tip sözleşmede vekil, genellikle müvekkilini üçüncü bir kişiye karşı temsil eder. Ancak hekim hastasını tedavi ederken kendi adına hareket eder ve böylece bu sözleşmeye de giremez.

4. İstisna Sözleşmesi: Hekimlik pratiği sırasında hekim hastaya bağlı olarak çalışmaz. Bu çalışmalarını karşılığında bir ücret alır. Ancak bu tip çalışmalar, yukarıdaki sözleşme tiplerine uymazlar, istisna sözleşmesine de uyacağı tartışmalıdır. Çünkü hekim, yalnızca

geçmişte yaptığı işler için hastasından ücret alır (16, 17).

Böylece hekim sorumluluğunun bir sözleşmeye dayanması zorluklar yaratır. Çünkü sözleşme ile taraflar, üzerlerine aldıkları şeyleri tayin ederler ve sorumluluk yalnızca üzerinde anlaşma yapılan fiilin tahmin edilen sonuçlarından ortaya çıkar. Halbuki bazı durumlar vardır ki hekim ile hastası arasında açıkça konuşulmaz.

Hekim sorumluluğunu sözleşme esasına dayatan hukuki kuruluşlardan birisi de Fransız Temyiz Mahkemesidir.

Hekimin Ceza Hukuku Yönünden Sorumluluğu

Hekim, mesleki pratiklerin uygulanması sırasında hastasına sağlık ve can açısından zarar verirse ceza hukuku bakımından da sorumlu olur. Nitekim hekimin kasten ve taksirle işlediği fiiller, kusurlu davranışlarını meydana getirir. Burada bazı tanımlamalar yapmak gerekir. Suç: Yasanın cezalandırılmasını öngördüğü eylemlerdir. Kusur: Suç meydana geldiğinde eylem ile eylemci arasındaki ruhsal ilişkiye denir. Ağır Kusur: Kasden yapılan suçlardaki ruhi ilişkidir. Kasıt: Bir olayı, bir işi, bir eylemi suç olduğunu bile bile ve sonucu isteyerek yapma iradesidir. Burada sonuç tahmin edilmektedir. Taksir: Bir kusur çeşidi olup, hata ve yanlışlık sonucu oluşur. Nitekim Ceza Hukukunda, bu kelimenin anlamı, kanunlarda «özel olarak belirtilen önlemlerin alınmaması, dikkatte eksiklik gösterilmesi nedeniyle, sonucun öngörülememesini ifade eden kusurluluk şekli» olarak belirtilmektedir (18). Burada eylemcinin hareketi iradi olmayıp, sonuç arzu edilmez. Ancak bu tip kusur da kanun karşısında suçtur. Taksir, hukuk açısından üçe ayrılır:

a) Ağır Taksir: Genellikle herkes tarafından tahmin edilen bir sonucu tahmin edememektir, b) Hafif Taksir: Normal olarak dikkatli ve özenli kişilerin tahmin edebileceği bir sonucu tahmin edememektir, c) Pek Hafif Taksir: Üstün bir özen ile tahmin edilebilecek bir sonucu tahmin edememektir.

Böylece hekimin ceza hukuku yönünden sorumluluğunu ikiye ayırmak gerekir.

1. Hekimin Kasıtdan Dolayı Sorumluluğu: Burada hekimin tedavi amacı dışında başka bir amaçla hareketi kasten sorumluluk meydana getirir. Gerçekten hasta üzerinde tedavi amacını taşımadan, öldürmek veya sağlık durumunu daha da kötüleştirmek kastı ile hareket eden hekim, kasıtlı olarak adam öldürme veya müessir fiil suçlarından dolayı sorumlu olur. Hekim, kasten işlediği suçlarda diğer kimselerden farklı değildir.

2. Hekimin Taksirden Dolayı Sorumluluğu: Burada mesleki taksir sözkonusudur. Mesleki taksir, belirli bir mesleğe sahip olan bir kimsenin, mesleğinin veya sanatının kurallarını, dikkatsizlik, tedbirsizlik veya ace-

millik ihlal etmesi, mesleğinin uygulanmasında kusurlu hareketlerde bulunması şeklinde açıklanır. Bir mesleği icra eden bir kimsenin, meydana gelebilecek zararlı sonucu görmek ve önlemek amacı ile daha büyük bir dikkat göstermesi gerekmektedir. Bu görevi, ihmalle yerine getirmeyen kimse, toplumun güvenini kötüye kullandığı gibi, büyük tehlikelere de neden olur. Bu durum, hekimler için de geçerlidir. Nitekim tedbirsizlik, dikkatsizlik, meslek ve san'atta acemilik, nizamla ve kurallara riayetsizlik şeklinde belirtilen hareketler, taksirin hareket unsurunu meydana getirirler. Bu hareketleri şöyle sıralayabiliriz, a) Tedbirsizlik: Bu hareket, genel olarak, belirli bir sonucun meydana gelmesine engel olabilecek önlemleri almamak suretiyle meydana gelir. Tıbbi uygulamalarda birçok tedbirsizlik örnekleri bulabiliriz. Hastanın tedavisinde organizmanın özelliklerinin incelenmemesi, verilen ilaçların komplikasyonlarının dikkate alınmaması, ilacın kullanılışı, etkileri ve tehlikelerinin bildirilmemesi, müdahaleden önce aletlerin temizliğinin kontrol edilmemesi, cerrahi operasyonlardan önce klinik, radyolojik, patolojik incelemelerin yapılmaması gibi birçok uygulamalar, tedbirsizlik örnekleri olarak verilebilirler. Hekim, ilke olarak hastaya bakıp bakmamakta serbesttir. Ancak kanunun kendisine yüklediği durumlarda bu serbestiden yararlanamamakta ve yükümlülük altına girmektedir. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 18.maddesi, Hususi Hastaneler Kanununun 32.maddesi ve Hastaneler Talimatnamesinin 6 maddesi, hekimin, acil yardım, insani ve resmi görevinin ifası dışında hastaya bakmayı reddedebileceğini belirtirler. Aynı nitelikteki hükümler, Fransız Deontoloji Kanununun 35. ve İtalyan Deontoloji Kanununun 2.maddelerinde de vardır. Ancak bu maddelerde belirtildiği gibi, hekim acil bir durumda tehlikede olan bir hastaya gitmezse, taksirle müessir fiil veya taksirle adam öldürme suçundan sorumlu olur. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nin 44.maddesinde bu konu ile ilgili genel cezalar vardır. Bu tip bir hekim, Haysiyet Divanına sevkedilebilir ve cezai takibe uğrar. Böylece Türk Ceza Kanununun 476.maddesine göre ceza alabilir (19). b) Dikkatsizlik: Hekim dikkati gerektiren durumlarda, gerekli dikkat ve özeni göstermezse dikkatsizlik söz konusu olur. Örneğin, cerrahi bir uygulamanın ne şekilde yapılacağını bilen bir operatör, tıbbin gerektirdiği şekilde müdahalede bulunmazsa dikkatsizlik meydana gelir, c) Meslek ve San'atta Acemilik: Bu hareket, bir meslek ve san'atın icrası için gerekli olan bilgi ve yeteneklerin eksikliği olarak ortaya çıkar. Uzman olmayan bir hekimin uzmanlığa ilişkin bir konuda müdahalede bulunması, tıbbi yararını kesinlikle doğruladığı bir usul veya ilacı kullanmaması, buna verilebilen bazı örneklerdir (20). d) Nizamlara, Talimatlara ve Kurallara Uymamak: Eğer bir hekim, kurallara ve kanunlara uymazsa, taksir ortaya çıkar ve sorumluluk belirir. Burada Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, Hususi Hastaneler Kanunu ve Türk Tabipler Birliği Kanunundaki maddeler, hekimin uymakla yükümlü olduğu kurallar-

dır. Bu kanunlarda bu kurallara uyulmadığı takdirde cezalandırılmaya gidileceği de yazılıdır (5, 21).

Böylece hekim, Ceza Hukuku karşısında sorumlu olursa vereceği zarar ve ziyanlar nedeniyle 1926 tarihli ve 743 sayılı Borçlar Kanunu'nun 41, 45, 46 ve 49. maddelerine göre belli miktar ödence ile cezalandırılır. Bazen bu durumlarda 1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre de ceza verilebilir. Bu takdirde para ve hapis cezaları da uygulanabilir. Bu kanunun 456., 457. ve 459. maddeleri, bu konulardan söz eder (22).

CERRAHİ SORUMLULUK

Cerrahi sorumluluk, hekim sorumluluğunun bir kısmını oluşturur. Bilindiği gibi cerrahi müdahalelerle ilgili eylemler 4'e ayrılır:

a) Cerrahi müdahalenin zorunlu olduğu hakkındaki karar, b) Operasyon hazırlığı, c) Operasyonun uygulanması, d) Operasyondan sonra hastanın bakımı.

Hekim, bütün devrelerde, bir kusur yaparsa sorumlu olabilir. Bu kusurlar, hastada bazı durumlara neden olur. Bunları şöyle sıralayabiliriz: a) Hastanın ölümüne neden olmak. Bu kusur, en önemli kusurdur, b) Hastada anatomik ve fizyolojik kusurlara neden olmak, c) Hastada estetik kusurlara neden olmak.

Sorumluluk oluşturan bu durumların olmaması için dikkat edilecek bazı kurallar vardır: 1) Cerrahi operasyonlar, özellikle genel anestezi ile yapılanlar, o dalda uzman operatörler tarafından uygulanmalıdır. Nitekim 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanunun 23.maddesi bundan söz eder. 2) Cerrahi uygulamalardan önce hasta veya yakınlarından izin almalıdır. 1219 sayılı kanunun 70.maddesi bu konuyu işler (23).

Bu kurallar genel cerrahi sorumluluk ile ilgilidir. Ancak bir de plastik cerrahide ve estetik cerrahide görülen hekim kusurları vardır ki hem genel cerrahi sorumluluk oluştururlar, hem de kendilerine özgü bazı farklı durumlar gösterirler. Bilindiği gibi plastik cerrahi, herhangi bir nedenle bir organı eksilen veya zarar gören veya böyle doğan insanları onarmaya çalışan bir bilimdir. Her insan normal bir görünüme sahip olmak ister ve böyle bir görünüş elde etmek için de bir operatöre başvurması doğal bir durumdur. Plastik operasyonlara konu olan durumlar ikiye ayrılır: 1) Doğuştan olan oluş bozuklukları: Örneğin tavşan dudağı gibi. 2) Sonradan olan patolojik durumlar: Örneğin göz kapaklarında oluşan şiş ve sarkıklar, meme hipertrofleri gibi.

Estetik operasyonlar ise hiçbir tıbbi nedene bağlı olarak yapılmaz. Sadece insanın estetik arzularına cevap verirler. Estetik cerrahinin uygulanışı, eski çağlara kadar uzanır. XX yüzyılın ilk yarısında ise uygulama alanı genişledi. Böylece estetik operasyonların uygulanması ile ilgili olarak iki tıp görüş belirdi.

1. Estetik Operasyonları Benimsemeyen Yazarların Görüşleri: Bu yazarlar, estetik operasyonların

uygulanmasının tehlike yaratabileceğini bildirdiler. Nitekim 1913 yılında Fransa'da Paris Mahkemesinin bir kararına göre, estetik operasyonlar, yarardan çok zarar meydana getiriyordu. Basit bir fizik eksikliği kaldırmak için, bir hastanın ölümüne veya çok ağır bir hastalığa sürüklenmesi kabul edilemezdi (4).

2. Estetik Operasyonları Benimseyen Yazarların Görüşleri: Bu grup, estetik operasyonların hukuka uygun pratikler olduğunu kabul etti. Çünkü patolojik bozukluklar, insanda psikik bir durum yaratır ve bunlar ortadan kaldırılsa psikoloji de düzelir (23, 24).

Sonuç olarak denebilir ki, estetik operasyonlar, diğer tıbbi operasyonlardan farklı değildir. Ancak kişinin rızası ile uygulanırlar. Estetik operasyonların gerçekleştirilmesinde uygulanması olanaksız veya zararlı sonuçlar doğurabilecek metodlar kullanılmamalı, başarıya ulaşılması güç olan alanlarda operasyona girilmemelidir.

SONUÇ

Hekimin tıbbi kurallara uymaması hekim sorumluluğunu doğurur ve bu durum tıbbi etik açısından çok önemlidir.

- Demirhan A. Doktor-hasta ilişkilerinin sosyal ve psikolojik yönleri ve medikal deontoloji açısından önemi. Tıp Dünyası Derg 1980;11:229-237.
- Koyuncu oğlu T. Tıp Biliminde Ortaya Çıkan Gelişmelerin Toplum ve Kişi Açısından Hukuksal Niteliği, İstanbul Tıp Kurultayı, I.Türk Tıbbi Deontoloji Kongresi Bildiri Özetleri. İstanbul: Sermet Mat, 1977:33.
- Belgesay MR. Tıbbi Mesuliyet. İstanbul: M.Sıralar Mat, 1954; 72:161-231.
- Bayraktar K. Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu. İstanbul: Sermet Matbaası, 1972:131-63.
- Şehsuvaroğlu BNM. Tıbbi Deontoloji Dersleri, İstanbul: Hüs-nütabiat Mat.Cl, 1975:137.
- Taylor OL. The Doctor and the Law. London: Pitman Medical Scientific Publishing Co Ltd, 1970:145-9.
- Dönmezler S. İhmal suretiyle icra suçları, i.Ü.Hukuk Fak.Mecm 1944; 9:473-94.
- Ünver AS. Tıbbi Deontoloji Derslerinden Kısa Bahisler, İstanbul: İ.Ü.Tıp Tarihi Enst., 1946:1-22.
- Belgesay MR. Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk (Mevzuat, İçtihatlar, Tatbikat), İstanbul: Fakülteler Mat., 1963:241-4.
- Şehsuvaroğlu BN. Hekimin Hukuki Mesuliyeti. Ankara: Akın Matbaacılık Ltd Ortaklığı, 1953:1-18.
- Özsunay E. Gerçek kişilerin hukuki durumu, İstanbul: Sulhi Garan Mat., 1977:108-23.
- Atabek R, Sezen M. Hekimin Mesuliyeti, İstanbul Barosu Derg 1954; 28:135-66.
- Dayınlarlı K. Borçlar Kanunu (Kaldırılan ve Değiştirilen Hükümlerin İşlendiği Kanun Metni) (5 Eylül 1985 Durumu). Ankara: Sistem Ofset Mat., 1985:94.
- Erdoğan C. En son Değişikliklere Göre Açıklamalı ve İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu. Ankara: Olgaç Mat., 1982:384-5.
- Kapani M. Kamu Hürriyetleri. Ankara: Sevinç Mat., 1976:213.
- Demirhan A. A General View of the Original Problems with Regard to Medical Ethics. İstanbul: Med.Bull, 1985;18:137-44.
- Belgesay MR. Tıbbi Mesuliyet Esasları, Tipik Vakıalar, Türk Tabipler Birliği Kanunu, i.Ü.Hukuk Fak.Yayın. İstanbul: M.Sıralar Mat., 1953:226-7.
- Dönmezler S. Ceza Hukuku (Hususi Kısım), Umumi Adap ve Aile Nizamı Aleyhinde Görümler, İstanbul: Sulhi Garan Mat., 1961:321-3.
- Tepebaşılı İ. Bir doktorun tedbirsizlik, dikkatsizlik ve meslekte acemilik suretiyle ölümüne sebebiyet vermesi. Adalet Derg 1971; 62:729-31.
- Quimby CW. Law for the Medical Practitioner. Washington: Aupha Press, 1979.
- Demirhan A. Tıp tarihi ve deontolojinin anlamı ve modern tıp açısından önemi. ist.Tıp Fak.Mecm. 1980; 43:645-54.
- Önder A. Türk Ceza Kanunu, İstanbul: Sermet Mat., 1967:142-3.
- Alıçlı SO. Cerrahin Kanuni Mesuliyeti. XII.Türk Cerrahi Kongresi. İstanbul: Kader Basımevi, 1960:3-59.
- Temkin O. The Role of Surgery in the Rise of Modern Medical Thought, Bulletin of the History of Medicine 1951; 25:248-59.